

ગાય આધારિત ખેતી

Dr. Madhuben S. Fadadu

Associate Professor in Economics

ભારત દેશમાં ગાયો પ્રાચીન કાળથી માત્ર પશુ નથી, પણ આસ્થા, કૃષિ અને આર્થિક વ્યવસ્થાનો મુખ્ય આધાર રહી છે. "ગૌ ક્રાંતિ"એ ગાયોનું રક્ષણ, સંભાળ અને પશુપાલન દ્વારા ગ્રામ્ય આર્થિક પ્રગતિ લાવવાનો પ્રયાસ છે. પૂર્વ રાષ્ટ્રપતિ ડૉ. અબ્દુલ કલામે તેમના પુસ્તક ઇન્ડિયા વિઝન - 2020 માં લખ્યું છે કે ભારતે મહાસત્તા બનવું હશે તો ગાયની ઉપલબ્ધતા વધારવી પડશે. આજે મોટા ભાગના લોકો ગામડાઓમાં વસે છે. આથી એ સ્પષ્ટ છે કે ગ્રામીણ લોકોનો અને ગામડાઓનો જ્યાં સુધી વિકાસ ન થાય ત્યાં સુધી સમગ્ર દેશનો વિકાસ ન થઈ શકે આથી જ રાષ્ટ્રપિતા મહાત્મા ગાંધી કહેતા હતા કે ગામડું ભારતનો આત્મા કે પ્રાણ છે. જો ગામડું તૂટશે તો દેશ કેવી રીતે બચી શકશે ?

ભારતીય સંસ્કૃતિમાં ગાયને માતા તરીકે પૂજવામાં આવે છે. ગાયને સર્વસુખ પ્રદાયિની કહી છે. આપણી માતાની જેમ જ ગૌ માતા પણ વાત્સલ્ય અને કરુણાની મૂર્તિ છે. ગાયમાં તેત્રીસ કરોડ દેવતાઓનો વાસ છે. તેથી ગાયને આપણે 'કામધેનુ' નું સ્થાન આપેલ છે. અગાઉ આપણાં દેશમાં લોકોની સંપત્તિ અને સમૃદ્ધિ તેને ત્યાં કેટલાં પ્રમાણમાં ગાયોની સંખ્યા છે તેના આધારે જાણી શકાતી હતી અને શ્રીમંત લોકો ગૌદાન કરતા હતા. દેશમાં ગૌક્રાંતિનો શુભારંભ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે કરેલ. ગૌપાલન એ તેમનું અગત્યનું અવતાર કાર્ય હતું. ભારતીય અર્થ-વ્યવસ્થા અને સમાજ વ્યવસ્થા

તેમજ સંસ્કૃતિ ગૌ-ગ્રામ વિકાસ પર જ્યાં સુધી આધારિત હતી ત્યાં સુધી દેશમાં સમૃદ્ધિની સરિતા વહેતી હતી. જ્યારથી ગૌ - ગ્રામવિકાસથી વિમુખ થતા ગયા તેમ - તેમ પ્રશ્નો વધતા ગયા. આથી દેશની ખેતી, ઉદ્યોગો, વ્યાપાર, નિકાસ, સેવાક્ષેત્ર વગેરે ગૌ-ગ્રામવિકાસ આધારિત બને તે જરૂરી છે. આ માટે ભૂતકાલીન સ્વર્ણિમ ભવ્યતાનું પુનઃ સ્થાપન કરવું જ રહ્યું પણ તેનો આધાર ગૌ ક્રાંતિ જ હશે.

અખિલ બ્રહ્માંડમાં આપણાં સૂર્ય જેવા અથવા તેનાથી મોટા મહાશક્તિવાન અસંખ્ય સૂર્યો છે તેમાથી નીકળતી ઉર્જા ગાયના શીંગડા દ્વારા ગાયના શરીરમાં દાખલ થતા ગૌ પેદાશોમાં ભળે છે. તેથી તેનું વધુ સેવન કરવાથી માનવશરીર મનમાં ગૌ ઉર્જા પ્રાપ્ત થતા અનેકાનેક લાભ મળે છે. આથી જ કોઈ વ્યક્તિ દરરોજ ગાયને અર્ધો કલાક પંપાળે તો તેને આ ઉર્જાનો મહાલાભ મળે છે. ગાયના છાણમાંથી અણુ કિરણો સહિતના કોઈ કિરણો પસાર થતા નથી આથી જ્યાં ચોતરફ ગાયના છાણનું લીંપણ થયેલ છે ત્યાં અણુ બોમ્બ પડે તો પણ કંઈ જ થતું નથી આથી એક અતિવિકસિત અગ્રણી દેશના રાષ્ટ્રપતિ ભવનમાં આ પ્રકારનું ગૌ છાણના લીંપણવાળું બન્કર બનાવીને સંભવિત અણું હુમલા સામે સંરક્ષણની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણનું એક અગત્યનું અવતાર કર્મ ગૌસંવર્ધન અને ગૌમહત્તા વધારવાનું હતું તે ગોપાલ કૃષ્ણના દેશમાં આજે ગાયોની કતલ થાય છે. તેના જેવી બીજી કમનસીબ કરુણા કઈ

હોઈ શકે ? ગાયોના સાંસ્કૃતિક, સામાજિક, આર્થિક મહત્વ સમજીને શ્રેષ્ઠતમ ગોપાલન દ્વારા, ગૌકાંતિ દ્વારા સર્વતોમુખી ગ્રામીણ વિકાસ ક્રાંતિ કરીને દેશના આર્થિક, સામાજિક વિકાસને વેગ આપી શકાય. અશ્રુવિહીન તેમજ વ્યથાવિહીન આર્થિક, સામાજિક વિકાસ સિદ્ધ કરવાનો એક મહત્વનો મજબૂત અને સફળ માર્ગ એ ગૌ - ગ્રામકાંતિ છે. જેમાં આપણે ગૌ ક્રાંતિ દ્વારા ગ્રામકાંતિ સર્જીને તેના દ્વારા આર્થિક વિકાસ સિદ્ધ કરી શકીએ.

ગાય આધારિત ખેતીનું મહત્વ :

(1) ઓછું ખર્ચ, વધુ ઉત્પાદન, વધુ ભાવો :

ગાય આધારિત ખેતીમાં સ્થાનિક સ્તરે ઉપલબ્ધ ઉપયોગી ખેતી પદ્ધતિઓ અને પ્રાકૃતિક સ્ત્રોતોનો ઉપયોગ થાય છે. ગાય આધારિત ખેતી ખેડૂતને અન્ય ખર્ચાળ કૃષિ પદ્ધતિઓ પરથી સ્વતંત્ર બનાવે છે. જે ગાય આધારિત ખેતી કરવામાં આવે તો મોંઘાદાટ રાસાયણિક ખાતર, જંતુનાશક દવાના ખર્ચથી બચી શકાય. કારણ કે સજીવ ખેતીથી રાસાયણિક ખાતર તથા જંતુનાશક દવાની ક્યારેય જરૂર પડતી નથી. આથી લાખો રૂપિયાના ખર્ચ બચી જાય છે. આથી ખેડૂતને વધુ નફો પ્રાપ્ત થાય છે. ગૌમૂત્ર, ગોબર, ગાયની છાશ વગેરેથી સેન્દ્રીય ખેતી કરીને ખર્ચ બચાવીને વધારે ઉત્પાદન મેળવી શકાય છે. કારણ કે આ પ્રકારે ખેતી કરવાથી ઉત્પાદન બે થી વધુ ગણું આવે છે અને સંપૂર્ણ ગૌ - આધારિત ખેતી ઓર્ગેનિક હોવાથી તેના ભાવ પણ ડબલથી વધારે પ્રાપ્ત થાય છે વધુ કમાણી પ્રાપ્ત કરવા ગૌમાતાનું મહત્વ સમજીએ તો ગૌમૂત્ર અને ગોબરનો સજીવ ખેતી સેન્દ્રીય ખેતીના શ્રેષ્ઠ સાધન

તરીકે ઉપયોગ કરીને ખેતીમાં ખર્ચ ઘટાડીને ખેતઉત્પાદન વધારીને ખેત પેદાશના અધિકતમ ભાવો મેળવીને સાચા અર્થમાં કૃષિ ગ્રામકાંતિ કરી શકાય.

(2) શારીરિક અને માનસિક આરોગ્ય સ્વસ્થ :

ગાય આધારિત ખેતીથી ઉગાડવામાં આવતા અનાજ, શાકભાજી અને ફળોમાં વધુ પોષકતત્વો રહે છે અને તે આરોગ્યપ્રદ રહે છે. તબીબી દ્રષ્ટિએ ગાયના દૂધ, ઘી, માખણ, દહીં, છાશ, પોષણ અને આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ શ્રેષ્ઠ છે. ગાયનું દૂધ પૌષ્ટિક, આરોગ્યપ્રદ, બુદ્ધિ અને બળવર્ધક છે. ગાયના દૂધનું કેરાટિન, સી. એલ. એ. અને ઓમેગા - ૩ શ્રેષ્ઠ રોગપ્રતિકારક શક્તિ ધરાવે છે. તે લોહીની નસો સ્વચ્છ રાખે છે. સનકાદી, ધનવંતરી, સુશ્રુત, વાગભદ્ર, સારંગધર અને કશ્યપે ગાયના દૂધ, ઘી, છાશ, માખણ, ગૌમૂત્ર, અડાયા છાણા અને રાખના ગુણો વિષે વિસ્તારથી વિશ્લેષણ કરેલ. દૂધ ઉપરાંત દૂધમાંથી બનતી તમામ બનાવટો માનવીના શારીરિક અને માનસિક આરોગ્યને સ્વસ્થ રાખે છે. વૃદ્ધાવસ્થા દૂર કરનાર અને લાંબું જીવન બક્ષનાર છે.

(3) ગાય આધારિત ઉદ્યોગોનો વિકાસ :

ગાય આધારિત ઉદ્યોગો વિકસાવી ગ્રામ કાંતિ સર્જી શકાય છે. જેમાં ગૌમૂત્ર આધારિત દવા ઉદ્યોગ, ગૌમૂત્ર, ગોબર, છાશ આધારિત સેન્દ્રીય ખાતર અને સેન્દ્રીય દવા ઉદ્યોગ, ડેરી ઉદ્યોગ, બાયોગેસ, ગૃહઉદ્યોગ, ફૂટરઉદ્યોગ, ખેતીઉદ્યોગો, ખાદ્ય પ્રક્રિયાત્મક ઉદ્યોગો વિકસાવી શકાય. ઉપરાંત ગૌ-પેદાશો આધારિત ફૂલો, ફળો અને અનાજ

તેલિબીયા કહોળની ખેતી કરીને તેનું ગ્રીન માર્કેટિંગ કરીને તેની જંગી પ્રમાણમાં નિકાસ કરી વિદેશી ફૂડિયામણ પણ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. ગાયના ગોબરમાંથી સાબુ, શેમ્પુ, અગરબત્તી, યજ્ઞ માટેની કેક અને ફિનાઈલ જેવી ઇકો ફ્રેન્ડલી પ્રોડક્ટ પણ બની શકે છે.

(4) ઓછું પાણી, ઓછી મહેનત :

ગૌ આધારિત ખેતી જેમ - જેમ વધુ જૂની થતી જાય એટલે કે ૩ વર્ષથી વધુ ગાય આધારિત ખેતી થતી જાય તેમ તેમ જમીન એટલી સક્ષમ બની જાય છે કે રોગ આવવાની શક્યતા બિલકુલ ઓછી થઈ જાય છે. તથા ગૌ - આધારિત ખેતીમાં જીવામૃત પાણીમાં આપવાનું હોવાથી આપોઆપ છેક છોડ સુધી ખાતર પણ મળી જાય છે. જમીનને કે પાકને કોઈપણ જાતની દવા કે ખાતર આપવા પડતા નથી. છતાં પાકમાં ગુણવત્તા સભર મબલખ વધારો થાય છે. ગૌ - આધારિત ખેતીમાં ૩૦% પાણીની ઓછી જરૂર પડે છે. માટે કોઈ વર્ષ દુષ્કાળ કે ઓછા વરસાદવાળું ચોમાસુ હોય અથવા કુવામાં પાણી ઓછું હોય છતાં પાક નિષ્ફળ જતો નથી. આમ ગાય આધારિત ખેતીમાં ઓછી પાણીની જરૂરિયાત પડે છે, જે પાણી બચાવવાનું મહત્વપૂર્ણ સાધન છે.

(5) પર્યાવરણનું શુદ્ધિકરણ :

ગાય આધારિત ખેતી પ્રાચીન અને ટકાઉ કૃષિ પદ્ધતિ છે, જે પર્યાવરણ માટે ફાયદાકારક છે. ગાયના છાણમાંથી બનેલી અગરબત્તીનો ધુમાડો વાયુશુદ્ધ અને જંતુનાશક છે. ગાયના છાણમાંથી છાણાં બનાવીને સુકાઈ જાય ત્યારે તેને જલાવીને

તેમાં ગાયનું પ્રમાણસર ઘી નાખીને જે ધુમાડો થાય છે તેનાથી પર્યાવરણની શુદ્ધિ થાય છે. આથી જ અગાઉ સવાર - સાંજ હવન કરવામાં આવતો હતો. વૈજ્ઞાનિકોએ પ્રમાણિત કરેલ છે કે આ પ્રકારના હવનથી કાર્બન ડાયોક્સાઇડ અને અન્ય અંગારવાયુનો નાશ થાય છે અને ઓક્સિજનનું પ્રમાણ વધે છે. આ ઉપરાંત રોગકારક જંતુઓ, કીટકો નાશ પામે છે. ઘરમાં સવાર - સાંજ ઘીનો દીવો કરવાથી ઘરનું વાયુમંડલ મંદિર સમાન બની જાય છે.

(6) સંપૂર્ણ સ્વસ્થ - નિરોગી જીવન:

ગાય આધારિત ખેતીથી થતા ઉત્પાદન સ્વાસ્થ્ય માટે ફાયદાકારક હોય છે. પેસ્ટીસાઈઝ દવાના ઝેરથી ઉગાડેલ શાકભાજી, અનાજ, કહોળ કે ખોરાકથી લાખો લોકો કેટલાય અસાધ્ય રોગોના ભોગ બનતા રહે છે. ગાય આધારિત કૃષિમાં પ્રાકૃતિક ખાતર અને જીવામૃતનો ઉપયોગ થાય છે, જેના કારણે જમીન રાસાયણિક અવશેષોથી મુક્ત અને સ્વસ્થ રહે છે.

‘ગૌમૂત્ર’ રોગનાશક, જીવન રક્ષક અમૃત સંજીવની છે. તેનાથી ટી.બી., અસ્થમા, કેન્સર, ડાયાબિટીસ, કિડની ફેઈલ, સાંધાના દુખાવા જેવા કેટલાય જીવલેણ રોગો મટી શકે છે. આધુનિક તબીબી વિજ્ઞાન જે રોગો મટાડી ન શકે તે રોગો ગૌમૂત્રના સેવનથી મટી શકે છે. સ્વસ્થ વ્યક્તિ પણ તેનું સેવન કરે તો તે રોગથી મુક્ત રહે છે. ગાયનું દૂધ શ્રેષ્ઠ ઔષધિ છે. શ્રેષ્ઠ સંતાન પ્રાપ્તિ, બાળકોની બૌદ્ધિક ક્ષમતા વધારવા તેમજ બાળકોના શારીરિક, માનસિક ઉત્તમ ઘડતર માટે

ગાયનું દૂધ શ્રેષ્ઠ છે. ગાયનું ઘી મગજના રોગો અનિદ્રા, ઉંદરીથી માંડી અનેક બીમારી માટે ઔષધિ છે. 156 જેટલા રોગો દૂર કરે છે.

(7) આપણું ગૌ-ધન બચી જાય

માત્ર ગૌશાળાઓ ખોલવાથી, ફક્ત ગાય બચાવોના ભાષણો કે વક્તવ્યો આપવાથી ગાય નહીં બચી શકે. ગાયને બચાવવા લાખો લોકો ધનનું દાન કરે છે. શ્રમનું દાન કરે છે પરંતુ આજ સુધી આપણે ગૌધન બચાવવામાં સફળ થયા નથી. જો દરેક ખેડૂત પોતાના ઘરે ગાયને ખીલે બાંધશે. ગાય આધારિત ખેતી અપનાવશે તો જ ગાય બચશે. અંગ્રેજો ભારતને લૂંટી ગયા, હીરા અને ઝવેરાતો વહાણો ભરીને લઈ ગયા છતાં પણ ભારત સમૃદ્ધ હતું કેમ કે તેની પાસે અમુલ્ય ગૌધન અકબંધ હતું એ સમયે ગાયો જ દેશનો વૈભવ હતી. ગાય આધારિત ખેતીથી પાકમાં મબલખ વધારો થશે અને ફાયદો થવાથી ગૌમૂત્ર અને ગોબરની એટલી માંગ વધી જાય કે લોકો ભલેને ગાય દૂધ ન પણ આપતી હોય અને બળદ ખેતી ન કરતો હોય તો પણ ગોબર અને ગૌમૂત્ર માટે ઘરેથી છોડી મુકશે નહીં, કતલખાનાને મોકલી ગૌ હત્યાના પાપથી બચી શકાશે.

(8) પાણીના તળની સપાટી ઊંચી આવે :

વર્તમાન વસ્તીનું પ્રમાણ અને પાણીના વપરાશ કે બગાડ જોતા ભવિષ્ય અંગે સરળતાથી અનુમાન લગાવી શકાય કે આવનાર સમયમાં પાણીની કેટલી અછત ઊભી થશે પરંતુ ગૌ - આધારિત ખેતી કરવાથી લાખોની સંખ્યામાં અળસિયા ઉત્પાદન થાય છે. અળસિયાનું કામ

જમીનને પોચી કરવાનું છે. જમીન પોચી થવાથી છોડને હવા મળે છે. તેમજ વરસાદનું પાણી ખેતરમાંથી વહી જવાને બદલે જમીનમાં ઉતરે છે. તેથી લખો લીટર પાણીનો જમીનમાં સંગ્રહ થાય છે. જે આપણાં પાણીના તળની સપાટીને ઉપર રાખવામાં ઉપયોગી થાય છે આ ઉપરાંત જ્યાં ગાય બંધાતી હોય તે સ્થળે પણ પાણીના તળ ઊંચા આવે છે.

(9) આધ્યાત્મિક દ્રષ્ટિએ મહત્વ :

આપણા ઘરમાં બાંધેલી ગાય આપણને આધ્યાત્મિક શાંતિનો અહેસાસ કરાવે છે. ગાયમાં 33 કરોડ દેવતાઓનો વાસ છે તેથી આપણે ગાયને માતાનું 'કામધેનુ'નું સ્થાન આપીને પૂજા કરીએ છીએ. આજે પણ હિન્દુઓના ઘરે રસોઈ બનાવતા પહેલા ગાયની રોટલી બનાવી ગાયને ખવડાવ્યા પછી જમવામાં આવે છે. ગાયનો સ્પર્શ પણ શાંતિનો અનુભવ કરાવે છે. હવનમાં ગાયના ગૌમૂત્ર, દૂધ - ઘી વગેરેનો ઉપયોગ કરી વાયુમંડલ શુદ્ધ કરવામાં આવે છે.

(10) ઉત્પાદનો લાંબા સમય સુધી બગડતા નથી

વર્તમાન સમયમાં જોઈ શકાય છે કે કોઈપણ વસ્તુનો લાંબા સમય સુધી સંગ્રહ કરી શકાતો નથી. તુરંત જ તેના પર વાતાવરણની અસર થાય છે ટૂંકાગાળામાં જ તેની ગુણવત્તા નાશ પામે છે. ગૌ-આધારિત ખેતીના પાકો મૂળભૂત રીતે મીઠા, સ્વાદિષ્ટ અને વધુ પોષ્ટિક હોય છે. લાંબા સમય સુધી સંગ્રહ કરવા છતાં તેની ગુણવત્તા જળવાઈ રહે છે. પ્રયોગોના આધારે જાણવા મળ્યું છે કે લીંબુ બે મહિના સુધી ફ્રીઝમાં રાખ્યા વગર

બગડતા નથી તેમજ કેરી પાક્યા પછી પણ એક મહિનો બગડતી નથી. આમ ગાય આધારિત ખેતીથી ઉગાડવામાં આવતા અનાજ, શાકભાજી અને ફળોમાં વધુ પોષકતત્ત્વ રહે છે અને તે આરોગ્યપ્રદ હોય છે.

(11) જીવજંતુના પાપમાંથી મુક્ત:

આપણી હિન્દુ સંસ્કૃતિ કે આપણાં ધર્મગ્રંથોમાં કોઈપણ જીવની હત્યા માટે મહાપાપ ગણવામાં આવે છે કોઈપણ જીવને હાનિ પહોંચાડ્યા વિના સુરક્ષિત રાખવા એ માનવની ફરજનો એક ભાગ છે. દરેક જીવ પ્રત્યે દયા ભાવ રાખવો જોઈએ પરંતુ જંતુનાશક દવા તેમજ રાસાયણિક ખાતરથી એક ચોરસ ફૂટ જગ્યામાં એક કરોડ સૂક્ષ્મ જીવો નાશ પામે છે. ગૌ-આધારિત ખેતી કરવાથી પાકને નુકશાન કરતા કોઈપણ જીવોનો ઉપદ્રવ થતો નથી અને થાય તો કુદરતી સંક્રમણ પદ્ધતિ પ્રમાણે બીજા જીવો તેને ખાય જાય છે. તેથી ગૌ-આધારિત ખેતી કરતા ખેડૂતો ભયંકર પાપમાંથી બચી જાય છે.

(12) જમીનની ઉર્વરતા અને સ્વાસ્થ્ય જાળવવા

ગૌ આધારિત ખેતી કરવાથી જમીનની અંદર ઝેરી દવાથી મરીને નાશ થયેલ અળસિયા ફરી જીવતા થાય છે. અળસિયાનું કામ જમીનમાં ઉપર - નીચે થઈ જમીનને પોચી કરવાનું તથા જમીનમાં ખાતર બનાવવાનું કામ કરે છે એટલે આપણાં ખેતરની અંદર ઓટોમેટિક ખાતર બનાવવાનું કામ માટે શરૂ થઈ જાય છે આથી અન્ય ખાતરની જરૂર પડતી નથી એટલું જ નહીં દરેક પાક સિઝન પ્રમાણે જ સારા થતા હોય છે પરંતુ ગાય આધારિત ખેતી દરેક પાકને અનુકૂળ

બનાવે છે એટલે કે હવામાનની વિપરીત અસર થતી નથી અને દરેક પાક સુરક્ષિત રીતે લઈ શકાય છે. ગાયના ગોબર અને મૂત્રમાંથી બનાવાતા જીવામૃત, ઘનજીવામૃત અને બીજામૃત જમીન માટે પ્રાકૃતિક ખાદ્ય પદાર્થો છે. તે જમીનમાં માયકોબાયલ એક્ટિવિટી (નાના જીવાણુઓની પ્રવૃત્તિ) વધારવા માં મદદ કરે છે, જે જમીનને વધુ ઉર્વર અને સજીવ બનાવે છે. રાસાયણિક ખાતરોની તુલનાએ ગાય આધારિત ખાતર જમીનને લાંબા સમય સુધી તંદુરસ્ત રાખે છે.

સમાપન :

ઉપરોક્ત બધી વિગતો પરથી ફલિત થાય છે કે ગાય, ગૌપેદાશો અને ગૌવંશ દ્વારા ઘણાં જ મોટા પ્રમાણમાં ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં રોજગારી અને આવકસર્જન કરી શકાય છે તેના દ્વારા ખેતવિકાસ, કુટિર ઉદ્યોગોનો વિકાસ, ગૌમૂત્ર ચિકિત્સા પદ્ધતિ દ્વારા શ્રેષ્ઠતમ આરોગ્ય સારવાર, ગાયના ઘી, દૂધના સેવન દ્વારા માનવીય વિકાસ કરી શકાશે. ગૌકાંતિ એક વ્યાપક વિચારધારા છે. ગાયોનું સાચું સંરક્ષણ અને તેનો યોગ્ય ઉપયોગ આપણાં દેશને આત્મનિર્ભર બનાવવા, પર્યાવરણને સુરક્ષિત રાખવામાં અને ગ્રામ્ય વિસ્તારોને ઉન્નત કરવામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે. માટે ગૌ, ગંગા, ગાયત્રી, ગીતા અને ગોવિંદની આ ભારતીય સંસ્કૃતિમાં ગોપાલનને વ્યવસાયિક રીતે વિકસાવવાની આવશ્યકતા છે. ગાય આધારિત ખેતી - કેળવણી માટે, કૃષિ માટે અને કુદરત માટે શ્રેષ્ઠ વિકલ્પ છે. ગ્રામ્ય સમૃદ્ધિના પ્રતિકસમી, આપણાં ધરના આંગળે શોભતી અને પવિત્રતાના

પ્રતિક્ષમી ગાયને ક્યારેય રખડતી, રઝળતી ન
છોડીએ. ગાય માતાના પૂજનની ગરિમા જાળવીએ.
દરેક ખેડૂત ભાઈઓ પોતાના ઘરે ગાયને ખીલે
બાંધે એવો દ્રઢ સંકલ્પ કરે તો ગૌ ક્રાંતિ ભારતના
સર્વાંગી વિકાસ માટે એક મજબૂત આધાર બની શકે
છે. તો ચાલો એક સહિયારો પ્રયાસ કરીએ ગાય
આધારિત ખેતી અપનાવીએ.

સંદર્ભ સૂચિ :

1. ઈંગણે શ્રી વિશ્વનાથ કેશવ, 'પૃથ્વી પરનું અમૃત
અર્થાત ગાયનું દૂધ, બીજી આવૃત્તિ, પૃ.31
2. કિરણ ચાંપાનેરી, 'સેતુ' ખેતીની વાત, 'સજીવ ખેતી
અપનાવીએ તો ગૌ મૈયાના પૂજનની ગરિમા
જળવાશે', પૃ. 16-17
3. સાવલિયા લાલજીભાઈ કે, 'ગાય આધારિત ખેતી'
પૃ.1
4. કથીરિયા ડૉ. વલ્લભભાઈ, 'ગ્રામસેતુ', એપ્રિલ-
2016. અંક 2, પૃ. 7
5. જોષી મહેશ વી., 'અર્થકારણની આરપાર', 'મંદી
અને વૈશ્વિકીકરણની અનિષ્ટ અસરો નિવારીને
સર્વાંગી વિકાસ માટે ગૌ - ગ્રામક્રાંતિ,
09/02/2009
6. પાલેકર શ્રી સુભાષ, ઝીરો બજેટ પ્રાકૃતિક કૃષિ -
જીવામૃત ખાતર